

Date: 3rd June-2026

“HAZM QILISH A’ZOLARI KASALLIKLARIDA HAMSHIRALIK PARVARISH USULLARI”

Jenisbayeva Zawrexan

Orolbo‘yi tibbiyot va transport texnikumi

Tibbiyot fanlari kafedrasining " Terapiya va gerontologiya" fani o‘qituvchisi

zawrexan@gmail.com +998995250501

Annotatsiya. Ushbu maqolada hazm qilish a‘zolari kasalliklarida hamshiralik parvarishining zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Gastrit, oshqozon va o‘n ikki barmoq ichak yarasi, pankreatit, xoletsistit, gepatit, jigar sirrozi kabi asosiy gastroenterologik kasalliklarning klinik ko‘rinishlari, parvarishning asosiy tamoyillari, hamshiralik jarayonining bosqichlari va profilaktika choralari yoritilgan. Maqola tibbiyot kollejlari va oliygoh talabalari, boshlang‘ich va oilaviy hamshiralar, tibbiyot xodimlari uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar: hamshiralik parvarishi, hazm tizimi kasalliklari, gastroenterologiya, parvarish jarayoni, profilaktika, gastrit, oshqozon yarasi, jigar sirrozi.

Kirish. Hazm qilish a‘zolari kasalliklari dunyo aholisi orasida eng ko‘p tarqalgan patologiyalardan biridir. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, har yili millionlab odamlar gastrit, oshqozon yarasi, jigar sirrozi va hazm tizimining saraton kasalliklariga chalinadi. Bunday kasalliklarni davolash bilan bir qatorda, sifatli va malakali hamshiralik parvarishi bemorning hayot sifatini yaxshilashda, asoratlarning oldini olishda va tiklanish jarayonini tezlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy parvarish usullari nafaqat bemorning jismoniy holatini kuzatish va yordam berish, balki uning ruhiy, ijtimoiy va ma‘naviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan holistik yondashuvni ham o‘z ichiga oladi. Ushbu maqolada eng keng tarqalgan hazm qilish a‘zolari kasalliklarida hamshiralik parvarishining asosiy usul va tamoyillari batafsil yoritilgan.

1. Hazm qilish a‘zolari asosiy kasalliklarining qisqacha tavsifi va parvarishning o‘ziga xos xususiyatlari

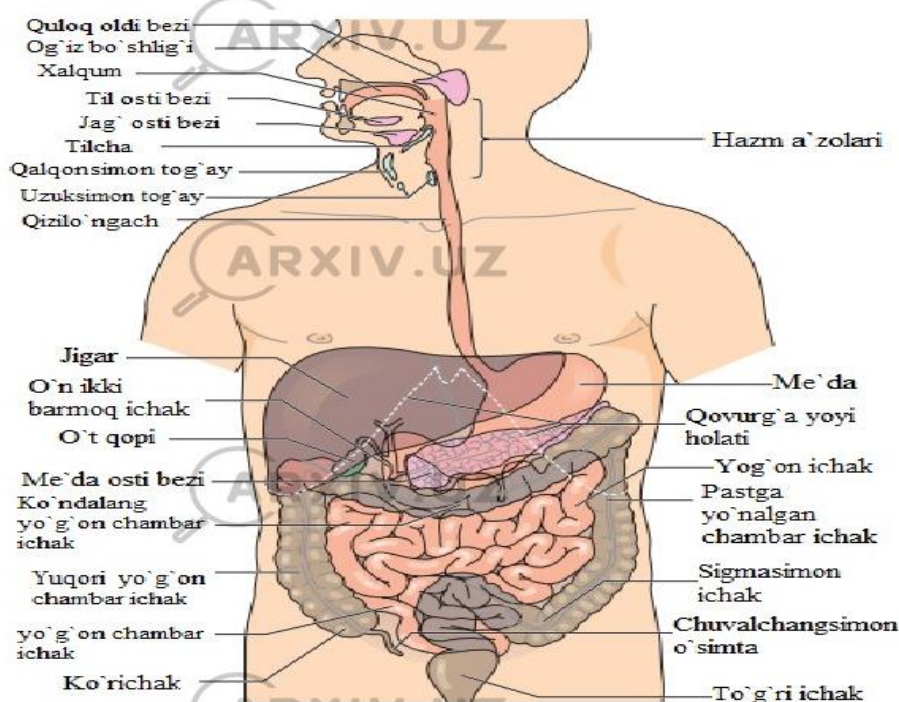
1.1. Gastrit Gastrit — me‘da shilliq qavatining yallig‘lanishi bo‘lib, o‘tkir va surunkali shakllarda kechadi. Uning asosiy belgilari: qorinda og‘riq, ko‘ngil aynishi, ba‘zida qusish va ishtahaning pasayishi. Hamshiralik parvarishining o‘ziga xos jihatlari: Ovqatlanishni nazorat qilish: Hamshira bemorga parhezga rioya qilish muhimligini tushuntirishi, kuniga 5–6 mahal oz-ozdan ovqatlanish, tuzlangan, achchiq, qizarib pishirilgan va yog‘li ovqatlarni, shuningdek, kofe, kabi ichimliklarni istemol qilmaslik kerakligini eslatishi lozim. Dorilar qabulini nazorat qilish: Shifokor tomonidan tayinlangan dorilarni (masalan, *Helicobacter pylori* infeksiyasini yo‘qotish uchun antibiotiklarni) o‘z vaqtida va to‘g‘ri dozada qabul qilishini ta‘minlash. Holatni kuzatish: Og‘riqning xarakteri va kuchayuvchi omillarni, ishtaha va tana vaznining o‘zgarishlarini kuzatib borish.

Date: 3rd June-2026

1.2. Oshqozon va o'n ikki barmoq ichak yarasi Bu kasallik me'da yoki o'n ikki barmoq ichak devorida nuqson — yara hosil bo'lishi bilan kechadi. Asosiy belgilari: "och" og'riqlar (kechasi yoki ovqat orasida), yonish hissi, qon ketishi (qusishda qon yoki qora rangli najas). Hamshiralik parvarishining o'ziga xos jihatlari: Og'riqni boshqarish: Bemorning og'riq darajasini muntazam baholash va shifokor ko'rsatmasiga asosan og'riq qoldiruvchi vositalarni qo'llash. Qon ketish xavfini nazorat qilish: Bemorning najasi va qusug'ini qon aralashmalariga tekshirish, arterial bosim va pulsni kuzatib borish. Qon ketish belgilari paydo bo'lganda shoshilinch choralar ko'rish. Parhezga qat'iy rioya qilish: Me'da shilliq pardasini kimyoviy va mexanik jihatdan tejamaydigan parhezni ta'minlash.

Ovqat hazm qilish a'zolarining tuzilishi

1.3. Pankreatit (Me'da osti bezining yallig'lanishi) Pankreatit o'tkir va surunkali shakllarda kechadi. Klinik belgilari: qorinning yuqori qismida kuchli og'riq (ko'pincha orqaga tarqaladi), ko'ngil aynishi, qayt qusish. Hamshiralik parvarishining o'ziga xos jihatlari:

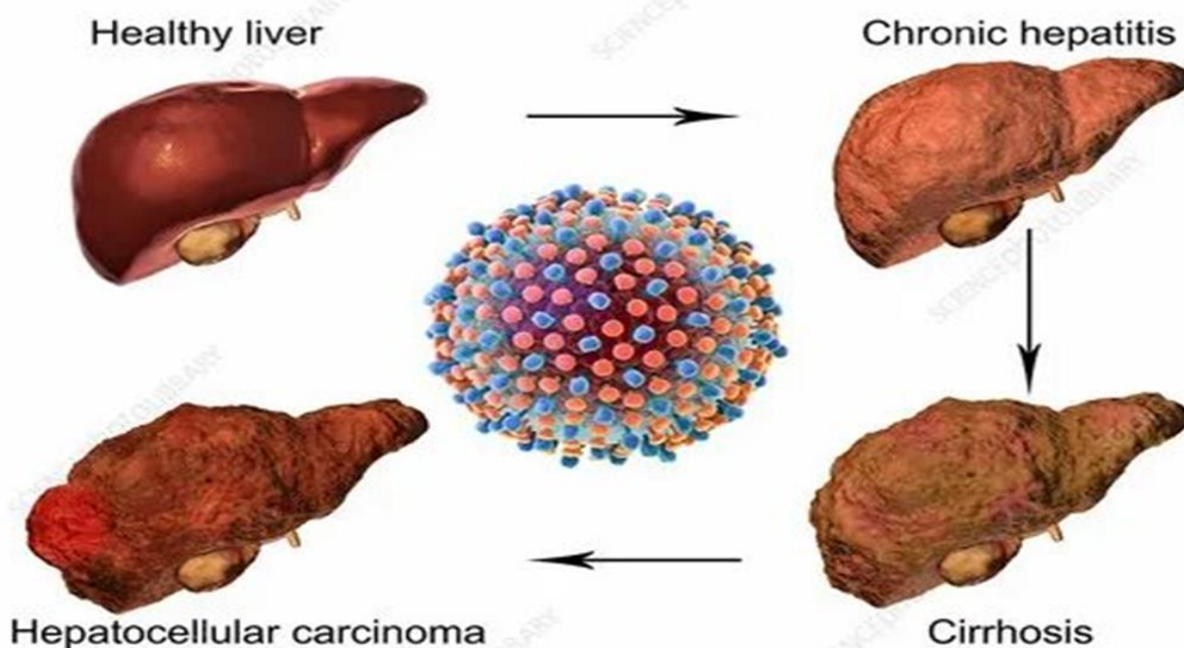
Ochlikni ta'minlash: O'tkir pankreatitning dastlabki kunlarida bemorga ovqat va suv istemol qilish taqiqlanadi. Hamshira ushbu rejimga qat'iy rioya etilishini va infuzion terapiyani (tomir ichiga suyuqlik yuborish) o'z vaqtida amalga oshirilishini nazorat qiladi. Og'riqni kamaytirish: Bemor uchun qulay holat (masalan, tizzasini bukib yonbosh bilan yotish) tanlashga yordam berish va shifokor buyurgan og'riq qoldiruvchi dorilarni qo'llash. Parhezga bosqichma-bosqich o'tish: Og'riq pasayganidan so'ng, hamshira suyuq, keyinchalik ezilgan va nihoyat, yog'i cheklangan parhezga bosqichma-bosqich o'tishni nazorat qiladi.

1.4. Xoletsistit (O't pufagi yallig'lanishi) Bu kasallik ko'pincha o't pufagida toshlar paydo bo'lishi oqibatida rivojlanadi. Asosiy belgilari: o'ng qovurg'a ostida og'riq, isitma, ko'ngil aynishi, qusish, o'ng yelkaga tarqaladigan og'riq. Hamshiralik

Date: 3rd June-2026

parvarishining o'ziga xos jihatlari: Og'riqni baholash va kamaytirish: Og'riqning kuchi va xarakterini muntazam baholash. Shifokor buyurgan spazmolitik dorilarni qo'llash. Parhez nazorati: Yog'li, qizarib pishirilgan ovqatlarni istemol qilmaslikka qat'iy rioya qilish kerak. Harorat va yuqumli asoratlar nazorati: Haroratni muntazam o'lchash, yiringli xoletsistit rivojlanishining eng muhim belgisi hisoblanadigan titroq va teri rangining o'zgarishini kuzatish. Operatsiyaga tayyorgarlik: Agar xoletsistektomiya (o't pufagini olib tashlash) rejalashtirilgan bo'lsa, hamshira bemorni operatsiyaga tayyorlash (psixologik, laboratoriya tekshiruvlari, gigiyenik tayyorgarlik) bilan shug'ullanadi.

1.5. Gepatit va jigar sirrozi Gepatit virusli (A, B, C va boshqalar) yoki toksik (masalan, spirtli ichimliklar) bo'lishi mumkin. Jigar sirrozi esa jigar parenximasining fibroz biriktiruvchi to'qima bilan tiklanmasdan almashinishi oqibatida kelib chiqadigan surunkali kasallikdir. Jigar sirrozi uchun asosiy belgilar: teri va shilliq pardalarning sarg'ayishi (sariqlik), qorin bo'shlig'ida suyuqlik to'planishi (astsit), umumiy zaiflik va ozib ketish. Hamshiralik parvarishining o'ziga xos jihatlari: Yuqumli xavfsizlik (ayniqsa, virusli hepatitda): Qon va biologik suyuqliklar bilan ishlashda ehtiyot choralarini (qo'lqop, niqob va boshqa himoya vositalaridan foydalanish) qat'iy bajarish. Parhez va rejim: Bemor organizmni keraksiz zaharlardan tozalash maqsadida yetarli miqdorda suyuqlik istemol qilishni ta'minlash. Sariqlik va qichishishni kuzatish va yengillashtirish: Terining qichishishini kamaytirish uchun gigiyenik vannalar, terini namlovchi kremlar bilan parvarish qilish. Astsitni kuzatish: Qorin atrofini muntazam o'lchash va tana vaznini nazorat qilish orqali suyuqlikning borishini kuzatish. Neyropsixik holatni kuzatish: Jigar ensefalopatiyasining (jigar yetishmovchiligi fonida rivojlanadigan asab tizimi buzilishi) rivojlanish ehtimolini hisobga olgan holda, bemorning xatti-harakati va ongidagi o'zgarishlarni kuzatish.

Date: 3rd June-2026

2. **Hamshiralik parvarishi jarayonining bosqichlari**. Hazm qilish a'zolari kasalliklarida hamshiralik parvarishi quyidagi bir-biri bilan bog'liq bo'lgan bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. **Holatni baholash:** Hamshira bemor bilan suhbatlashadi, uning shikoyatlarini (og'riq, ko'ngil aynishi, ishtahaning pasayishi va boshqalar), kasallik tarixini, hayot tarzini, ovqatlanish odatlarini batafsil o'rganadi. Bemorning jismoniy tekshiruvi (teri rangini, qorinni paypaslash) va zarur laborator tahlillar bilan tanishadi. Baholash vaqtida e'tibor qilinadigan asosiy savollar: Bemorni eng ko'p nima tashvishga solmoqda? Og'riq aniq qayerda va qachon kuchayadi? Bemor qanday ovqatlanadi? Zararli odatlari bormi? U qanday dorilarni qabul qiladi?

2. **Muammoni aniqlash (hamshiralik tashxisi):** To'plangan ma'lumotlar asosida hamshira bemor uchun eng dolzarb muammolarni aniqlaydi. Masalan: Oshqozon yarasi bilan bog'liq o'tkir og'riq. Doimiy ko'ngil aynishi bilan bog'liq suyuqlik tanqisligi xavfi. Kasallik va yangi ovqatlanish rejimi bilan bog'liq bilim yetishmasligi. Jigar sirrozi fonida astsit tufayli nafas olish qiyinlashuvi. Gastrit bilan og'rigan bemorda parhezga rioya qilmaslik bilan bog'liq qaytalanish xavfi.

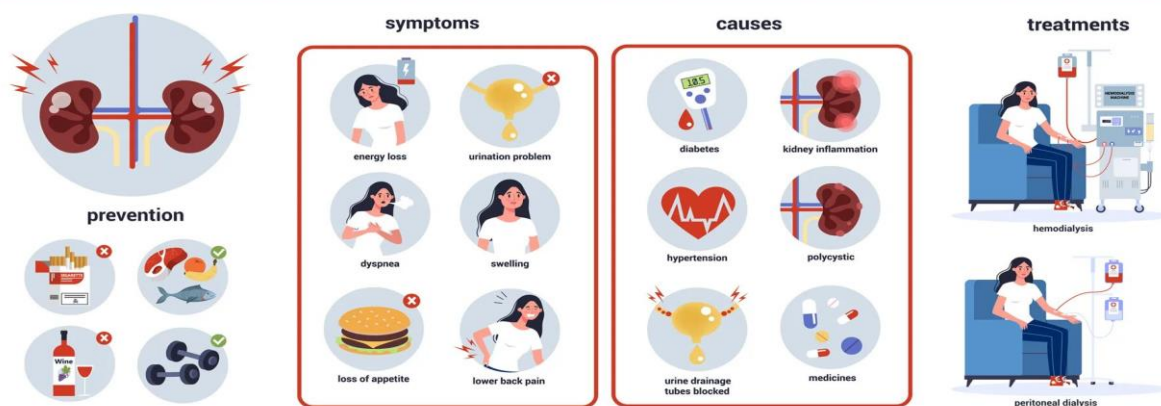
3. **Parvarishni rejalashtirish (hamshiralik rejasi):** Har bir aniqlangan muammo bo'yicha aniq maqsad va parvarish tadbirlari belgilanadi. Masalan, "Bemor 3 kun ichida og'riq pasayganini va shifokor buyurgan ovqatlanish rejasiga rioya qilishga tayyorligini aytishi kerak". Qisqa muddatli maqsad: Dori va parhez bilan og'riqni 24-48 soat ichida kamaytirish. Uzoq muddatli maqsad: Bemorning kasallik haqida bilimini oshirish va parhezga rioya qilish orqali qaytalanishning oldini olish.

4. **Parvarish tadbirlarini amalga oshirish (amaliyot):** Reja asosida quyidagi amaliy tadbirlar bajariladi: Mustaqil aralashuvlar: Bemor va uning oila a'zolariga kasallik va parhez haqida ma'lumot berish, tushuntirish ishlari olib borish. Bemorning holatini

Date: 3rd June-2026

doimiy kuzatish, hayotiy muhim ko'rsatkichlarni (puls, bosim, harorat) va najas xususiyatlarini tekshirish. Bemorga psixologik qo'llab-quvvatlash ko'rsatish. Bemorning shaxsiy gigiyenasini saqlashga va uning uchun qulay muhit yaratishga ko'maklashish. Bog'liq aralashuvlar (shifokor ko'rsatmasi bilan): Dori-darmonlarni (antibiotiklar, spazmolitiklar, og'riq qoldiruvchilar, fermentlar) shifokor tayinlagan sxema bo'yicha o'z vaqtida yuborish. Zarur hollarda me'da zondini qo'yish va me'dani yuvishda yordamlashish. Tomir ichiga infuzion eritmalar yuborish. O'zaro bog'liq aralashuvlar: Boshqa mutaxassislar (dietolog, psixolog, fizioterapevt) bilan birgalikda ishlash, masalan, bemorning ovqatlanish rejasini dietolog bilan muvofiqlashtirish.

KIDNEY FAILURE

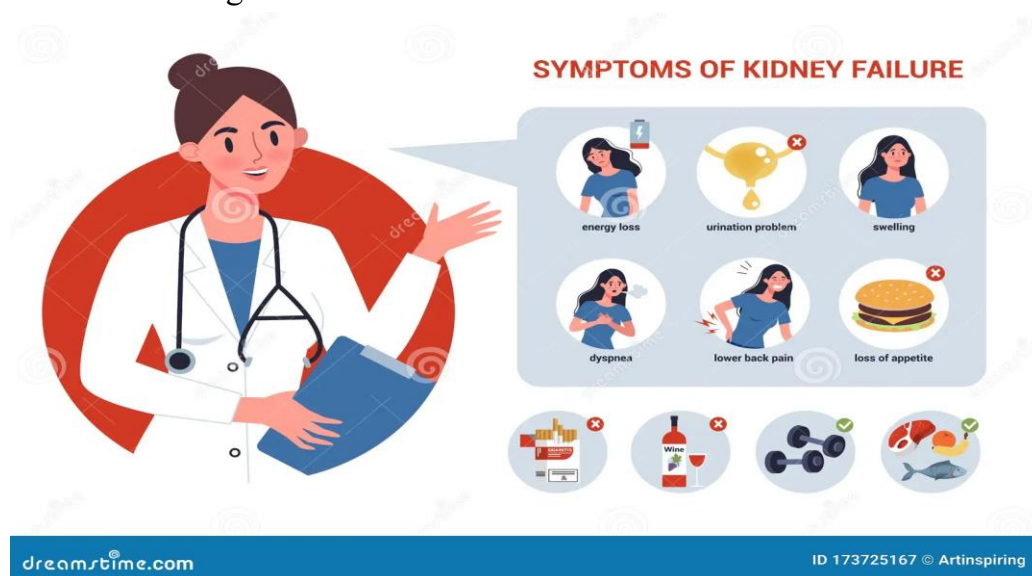

5. Natijalarni baholash: Amalga oshirilgan parvarish tadbirlari samaradorligini muntazam tekshirib borish. Maqsadlarga erishilganmi? Bemorning ahvoli yaxshilanganmi? Agar kerak bo'lsa, parvarish rejasiga o'zgartirishlar kiritish. --- 3. Og'ir asoratlar rivojlanishining oldini olish va boshqarish Hazm qilish a'zolari kasalliklarida og'ir, ba'zida hayot uchun xavfli asoratlar rivojlanishi mumkin. Hamshiraning bu boradagi asosiy vazifasi ularni erta aniqlash va shifokorga o'z vaqtida xabar berishdir: Oshqozon-ichakdan qon ketish: Qusishda qon (masalan, "kofe qoldig'i" ko'rinishida) yoki qora, yopishqoq najas (melena) paydo bo'lishi. Bunda bemorni tinch holatda saqlash, och qoldirish, hayotiy muhim ko'rsatkichlarni nazorat qilish va zudlik bilan shifokorni chaqirish kerak. Peritonit (qorin pardo yallig'lanishi): Masalan, oshqozon yarasining teshilishi yoki o't pufagining yorilishi natijasida. Hamshira qorindagi kuchli, kuchayib boruvchi og'riq va qorin devori mushaklarining tarangligi kabi belgilarni payqab, shifokorga bildirishi lozim. · Pankreatitning og'ir shakli: Og'ir pankreatitda qon aylanish sistemasidagi o'zgarishlarni (sustlashgan puls, arterial bosimning pasayishi) va nafas olish yetishmovchiligini erta aniqlash juda muhim. Jigar ensefalopatiyasi: Jigar sirrozining eng xavfli asoratlaridan biri. Hamshira bemorning xulq-atvori va ong darajasidagi hatto eng kichik o'zgarishlarni (masalan, uyquning teskari ritmi, tushunarsiz nutq, qo'llarning mayda titrashi) darhol qayd etishi kerak.

Date: 3rd June-2026

4. Profilaktika va targ'ibot Hamshiralik parvarishining muhim yo'nalishlaridan biri aholi orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va asosiy hazm qilish a'zolari kasalliklarining oldini olishga qaratilgan ishlardir: Ovqatlanish gigiyenasi: Aholiga muvozanatlangan, muntazam ovqatlanish, shoshilinch holda quruq ovqat yemaslik, juda issiq, sovuq, o'tkir va yog'li taomlarni cheklash zarurligini tushuntirish. Zararli odatlar bilan kurash: Chekish va spirtli ichimliklarning hazm tizimiga zararli ta'siri haqida keng targ'ibot ishlarini olib borish. Jigar va me'da osti bezi kasalliklarining kelib chiqishida alkogolning o'ta xavfli ekanligini ta'kidlash. Shaxsiy gigiyena: Ayniqsa, virusli gepatit A va ichak infeksiyalarining oldini olish uchun qo'lni to'g'ri va muntazam yuvish, tozalangan suv istemol qilish, meva va sabzavotlarni yaxshilab yuvish kerakligini o'rgatish. Dori-darmonlarni nazoratsiz qabul qilmaslik: Ayrim dorilar (masalan, NSAID — nosteroid yallig'lanishga qarshi dorilar) uzoq muddat qo'llanilganda me'da shilliq qavatini jarohatlashi va yara keltirib chiqarishi mumkinligi haqida ogohlantirish. Stressni boshqarish: Surunkali stress me'da-ichak tizimi faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Aholiga stress bilan kurashish, dam olish va psixologik muvozanatni saqlash usullari bo'yicha tavsiyalar berish. Muntazam profilaktik tekshiruvlar: Gastrit, oshqozon yarasi, gepatit va boshqa kasalliklarni erta bosqichda aniqlash va davolash maqsadida aholini muntazam tibbiy ko'rikdan o'tishga undash.

dreamstime.com

ID 173725167 © Artinspiring

Date: 3rd June-2026

Xulosa Hazm qilish a'zolari kasalliklari keng tarqalganligi, ko'pincha surunkali kechishi va og'ir asoratlar keltirib chiqarishi bilan ajralib turadi. Bunday kasalliklarni kompleks davolashning ajralmas qismi bu — malakali, bosqichma-bosqich va bemorga yo'naltirilgan hamshiralik parvarishidir. Hamshira nafaqat shifokor ko'rsatmalarining aniq ijrochisi, balki bemor va uning oila a'zolari bilan doimiy aloqada bo'luvchi, ularga kasallik va sog'lom turmush tarzi haqida bilim beruvchi, ruhiy qo'llab-quvvatlovchi va og'ir asoratlarni erta aniqlovchi muhim mutaxassisdir. Gastrit yoki oshqozon yarasida parhezga va dori-darmon qabuliga rioya qilishni nazorat qilishdan tortib, jigar sirrozida astsit va ensefalopatiya kabi xavfli belgilarni kuzatishgacha bo'lgan keng vazifalar hamshiraning mas'uliyatini yanada oshiradi. Faqatgina zamonaviy, dalillarga asoslangan parvarish usullarini qo'llash, shuningdek, aholi orasida profilaktika ishlarini faol olib borish orqali hazm tizimi kasalliklarining oldini olish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va asoratlarning rivojlanishining oldini olish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yulchiyeva [D.Sh.](#) Hazm a'zolari tizimi kasalliklarida hamshiralik parvarishi: kasallikni boshqarishda kompleks yondashuv. Olmaliq Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi.
2. Xusinova Sh.A., Sulaymanova N.E., Raximova X.M., Egamov X.X. Gastroenterologiyada hamshiralik jarayoni. Samarqand davlat tibbiyot universiteti.
3. Terapiya (NamDU-ARM-1690). Namangan davlat universiteti.
4. Xolmatova N.A. Nursing care. [Journalss.org](#).
5. Gastrit haqida. [Qomus.INFO](#).
6. Xoletsistit. [Qomus.INFO](#).
7. Pankreatit. [Qomus.INFO](#).
8. Jigar sirrozi. [Inlibrary.uz](#)

